

# Chương 5 QUI TRÌNH VÀ CÔNG CỤ XÂY DỰNG HỆ HỖ TRỢ RA QUYẾT ĐỊNH

### **DSS Implementation & Tools**

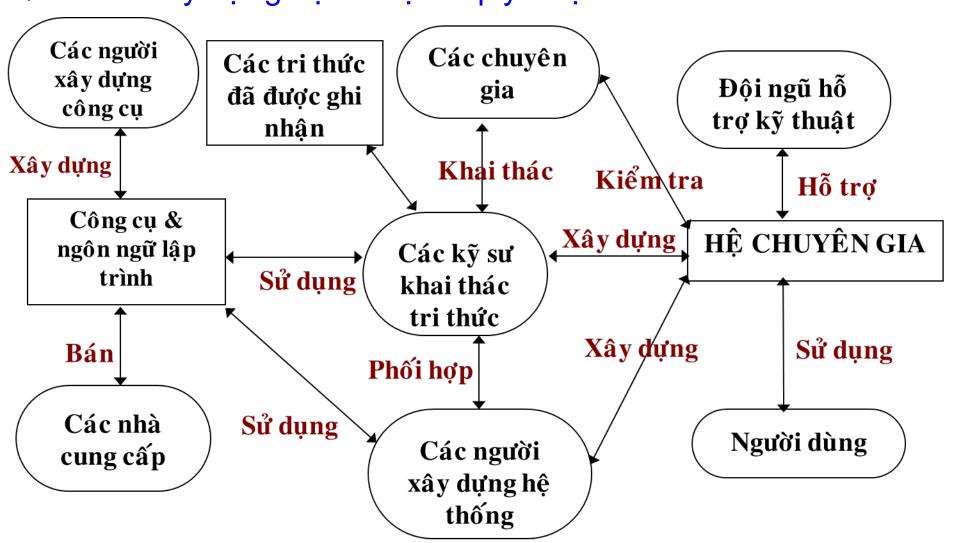
- TS. Lê Đắc Nhường
- Khoa Công nghệ thông tin Trường Đại học Hải Phòng
- Phone: (+84)987394900. Email: Nhuongld@dhhp.edu.vn
- Website: www.dhhp.edu.vn/~nhuongld

- 1. Qui trình xây dựng hệ hỗ trợ ra quyết định
- 2 Ngôn ngữ lập trình Prolog
- 3. Ngôn ngữ lập trình LISP
- 4. Ngôn ngữ lập trình thông thường
- 5. Một số công cụ khác



### 1. Qui trình xây dựng hệ hỗ trợ ra quyết định

Quá trình xây dựng hệ hỗ trợ ra quyết định



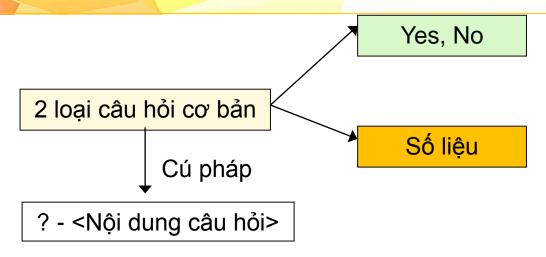


### 1. Qui trình xây dựng hệ hỗ trợ ra quyết định

### Một số bước cơ bản để xây dựng hệ hỗ trợ ra quyết định

- Tiếp cận chuyên gia
- Tổ chức thu thập tri thức
- Chọn lựa công cụ phát triển hệ cơ sở tri thức
  - Chọn ngôn ngữ lập trình trí tuệ nhân tạo (LISP, PROLOG, ...)
  - Các ngôn ngữ lập trình thông dụng (C#, Matlab, Python,...)
  - Các hệ cở sở tri thức rỗng (shell): là một công cụ lai giữa hai loại trên
- Cài đặt hệ hệ hỗ trợ ra quyết định.

# Truy vấn cơ sở tri thức



Ví dụ 1: Quả chanh có màu xanh là đúng hay sai?

 $\rightarrow$  ?- Xanh(Chanh)

Ví dụ 2: Nếu ta có khai báo hai vị từ là : Yeu(An, Binh), Yeu(An, Chau)

An yêu ai ?  $\rightarrow$  Yeu(An, X)

Hệ thống sẽ trả lời là:

 $X \rightarrow Binh$ 

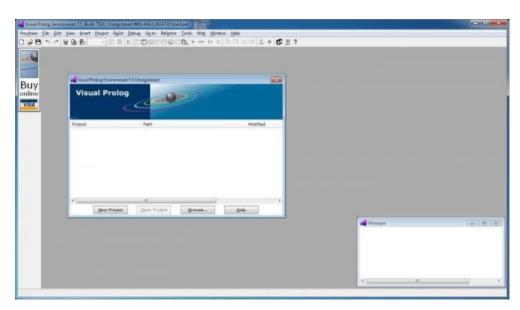
 $X \rightarrow Chau$ 

2 Solution(s)



## 2 Ngôn ngữ lập trình Prolog

Prolog (PROgramming in Logic) là ngôn ngữ lập trình dạng khai báo



https://visual-prolog.software.informer.com/7.1/



```
D:\VP\_Vip6\demo\pie\Exe\FILEO.PRO

parent(person("Bill", "male"), person("John", "male")).
parent(person("Pam", "female"), person("Bill", "male")).
parent(person("Pam", "female"), person("Jane", "female")).

parent(person("Jane", "female"), person("Joe", "male")).

grandFather(Person, TheGrandFather):-
    parent(Person, ParentOfPerson),
    father(ParentOfPerson, TheGrandFather).

father(P, person(Name, "male")):-
    parent(P, person(Name, "male")).
```

```
grandFather(person("Pam","female"),W)
grandFather(person("Pam","female"),W)
W = person("John","male").
W = person("Joe","male").
2 Solutions
```

- Cơ sở tri thức của Prolog bao gồm các vị từ mô tả khái niệm.
- Sự kiện:

```
Cú pháp: <thuộc tính>(<đối tượng>)

Quả chanh có màu xanh → Xanh(Chanh)
```

Mối liên hệ giữa các đối tượng

```
Cú pháp: <quan hệ> (<đối tượng 1>, ..., <đối tượng n>)
An yêu Bình → Yêu(An, Bình)
```

Cấu trúc giữa các đối tượng

Cú pháp: <đối tượng> (<thành phần 1>, ..., <thành phần n>)

Ví dụ: Xe máy hiệu Dream, 110 phân khối, màu nâu, 4 số, giá 30 triệu.

→ Xe máy(Dream, 110, nâu, 4, 30)

Các luật

Cú pháp: <luật>( <đối tượng 1>, ..., <đối tượng n>) :- <điều kiện 1>, ..., <điều kiện n>

Ví dụ: A là chim nếu A có cánh và A biết bay

→ Chim(A) :- CóCánh(A), BiếtBay(A).

Dùng dấu phẩy (,) dể biểu diễn toán tử AND, dấu chấm phẩy (;) dể biểu diễn toán tử OR và toán tử không bằng là \=

# 2 Ngôn ngữ lập trình Prolog

- Ví dụ:
  - A là tổ tiên của B nếu:

A là cha mẹ của B (phần kết thúc)

A là cha mẹ của C và C là tổ tiên của B.

Ta định nghĩa luật như sau:

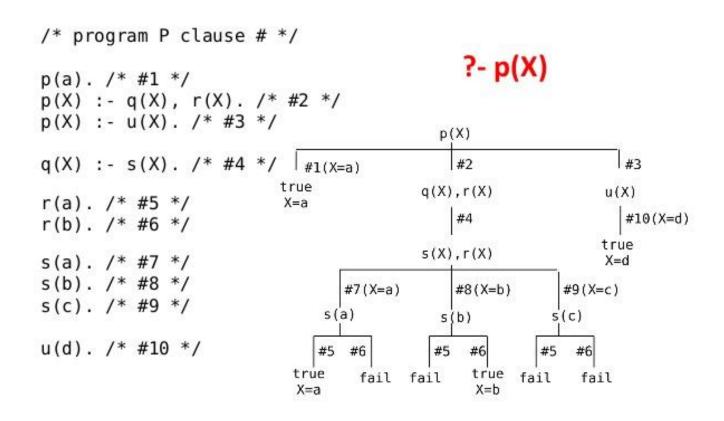
ToTien(A,B) :- ChaMe(A,B).

ToTien(A,B) :- ChaMe(A,C), ToTien(C,B).

### 2 Ngôn ngữ lập trình Prolog

Ví dụ:

### **Prolog Search Tree**



- Ví dụ: Hệ hỗ trợ ra quyết định về tình trạng gia đình trên Prolog
  - Bước 1: Mô tả các sự kiện trong quan hệ gia đình

married(philip, elizabeth).

married(mark, anne).

married(charles, diana).

married(tim, anne).

divorced(mark, anne).

parents(philip, elizabeth, charles).
parents(philip, elizabeth, anne).
parents(philip, elizabeth, andrew).
parents(philip, elizabeth, edward).
parents(mark, anne, zara).
parents(mark, anne, peter).
parents(charles, diana, william).
parents(charles, diana, harry).
parents(andrew, sarah, eugene).
parents(andrew, sarah, beatrice).

gender(philip, male). gender(elizabeth, female). gender(charles, male). gender(andrew, male). gender(edward, male). gender(mark, male). gender(tim, male). gender(diana, female). gender(sarah, female). gender(zarah, female). gender(peter, male). gender(william, male). gender(harry, male). gender(eugene, female). gender(beatrice, female).

- Hệ hỗ trợ ra quyết định về tình trạng gia đình trên Prolog
  - Bước 2: Định nghĩa các quan hệ gia đình khác dựa trên các sự kiện đã nêu

```
parent_of(Parent, Child) :- parents(Parent, _, Child).
parent_of(Parent, Child) :- parents(_, Parent, Child).
sibling of(S, Person):- parents(F, M, S), parents(F, M, Person), S\=person.
father_of(Father, Child) :- parents(Father, _, Child).
sister_of(S, Person) :- gender(S, female), sibling_of(S, Person).
grand_parent_of(GP, GC):- parent_of(GP, Temp), parent_of(Temp, GC).
ancesstor of (Ancestor, Person): - parent of (Ancesstor, Person).
ancesstor of(Ancestor, Person):-
                      ancesstor_of(Ancesstor, Temp), parent_of(Temp,Person).
cousin_of(A, B):- parent_of(P1, A), parent_of(P2, B), sibling_of(P1, P2).
```

### Bước 3: Suy luận

 Muốn đặt ra câu hỏi "Ai là chị của andrew" và bật chức năng TRACE theo quá trình suy luận của PROLOG ta sẽ có hiển thị các thông tin sau:

?- sister\_of(S, andrew)

 Đầu tiên, hệ thống sẽ tìm giá trị S thỏa điều kiện gender(S, female). Quá trình tìm kiếm sẽ dừng lại ở sự kiện gender(elizabeth, female).

CALL gender(S, female) ... suceeds; S→ elizabeth

Do đó, sự kiện sibling\_of(elizabeth, andrew) được đánh giá là sai.

FAIL sibling\_of(elizabeth, andrew)

### Bước 3: Suy luận

 Muốn tìm một giá trị S khác thỏa điều kiện gender(S, female). Quá trình tìm kiếm sẽ dừng lại ở sự kiện gender(anne, female).

#### REDO gender(S, female) ... suceeds; S→ anne

 Muốn tìm A, B thỏa điều kiện tiếp theo là parents(A, B, elizabeth). Quá trình tìm kiếm sẽ dừng lại ở sự kiện parents(philip, elizabeth, anne)

CALL sibling\_of(anne, andrew)

CALL parents(A, B, anne)

... suceeds;  $A \rightarrow \text{philip}, B \rightarrow \text{elizabeth}$ 

Hệ thống kiểm tra điều kiện cuối cùng S\=andrew

CALL anne \= andrew ... suceeds

- Bước 3: Suy luận
  - Như vậy là vị từ subling\_of(anne, andrew) có giá trị đúng.

**EXIT** subling\_of(anne, andrew)

Kết luật là anne là chị của andrew.

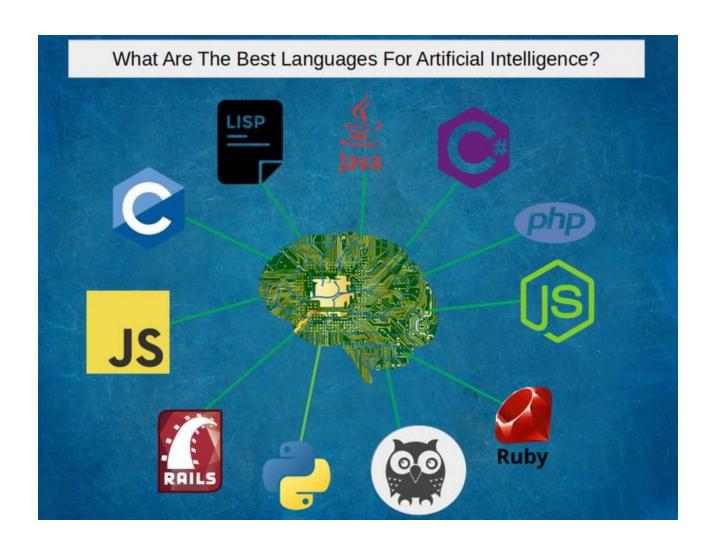
**EXIT** sister\_of(anne, andrew)



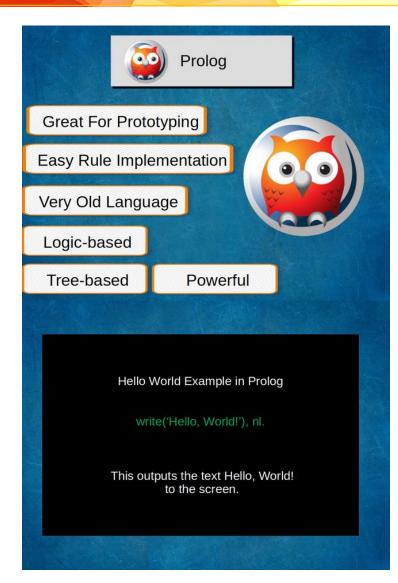
### 3. Ngôn ngữ lập trình LISP

- Lisp List Processing language
- Lisp là hiện thân của 9 ý tưởng mới:
  - 1. Conditionals (Điều kiện)
  - 2. A function type (*Kiểu hàm*)
  - 3. Recursion (Đệ quy)
  - 4. A new concept of variables Khái niệm mới về biến)
  - 5. Garbage-collection Thu don rác (tự động quản lí bộ nhớ)).
  - 6. Programs composed of expressions (Chương trình được kết hợp bởi các biểu thức).
  - 7. A symbol type (Kiểu ký hiệu).
  - 8. A notation for code (Cách viết mã sử dụng cây kí hiệu.)
  - 9. The whole language always available (Ngôn ngữ có thể sử dụng mọi lúc mọi nơi).





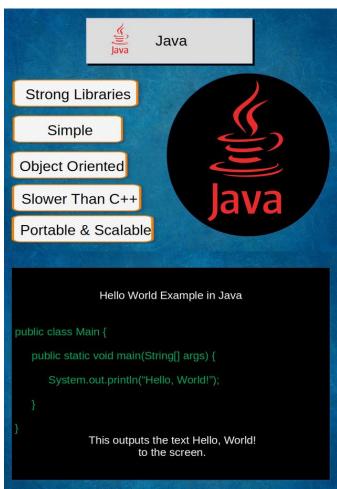


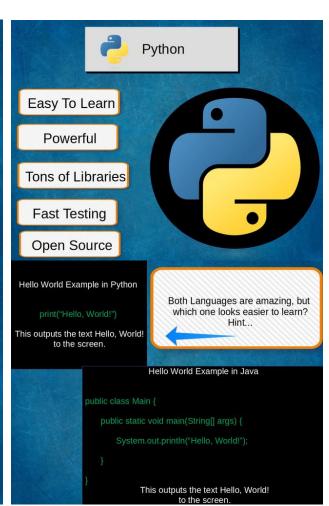






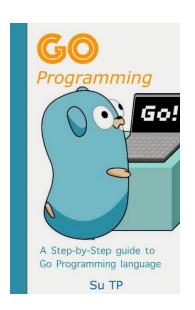










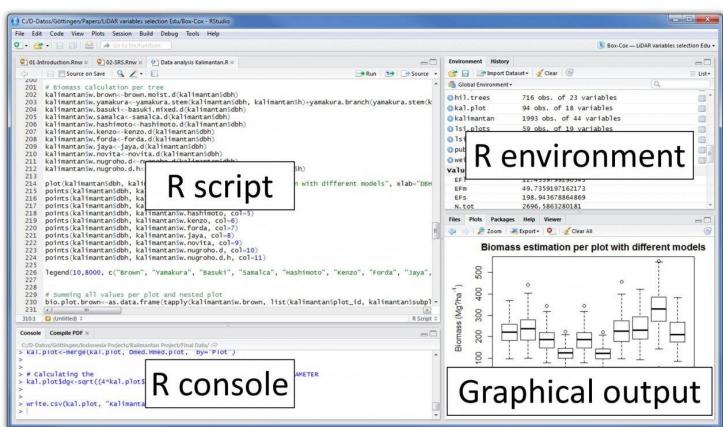


```
package main
import "fmt"
// Book to study golang
type Book struct {
   title string
   author string
func (b Book) getTitleAndAuthor() string {
    return fmt.Sprintf("%s by %s to read", b.title, b.author)
//WithTitleAndAuthor is something that has a title and author
type WithTitleAndAuthor interface {
   getTitleAndAuthor() string
func main() {
   fmt.Println("Welcome to go books.")
```

https://golang.org/dl/





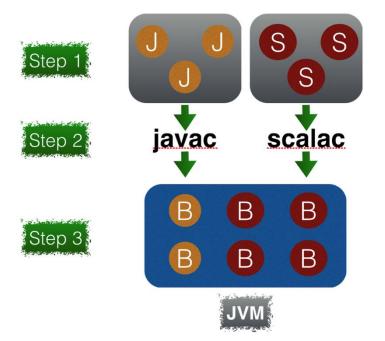


https://cran.r-project.org/bin/windows/base/



20



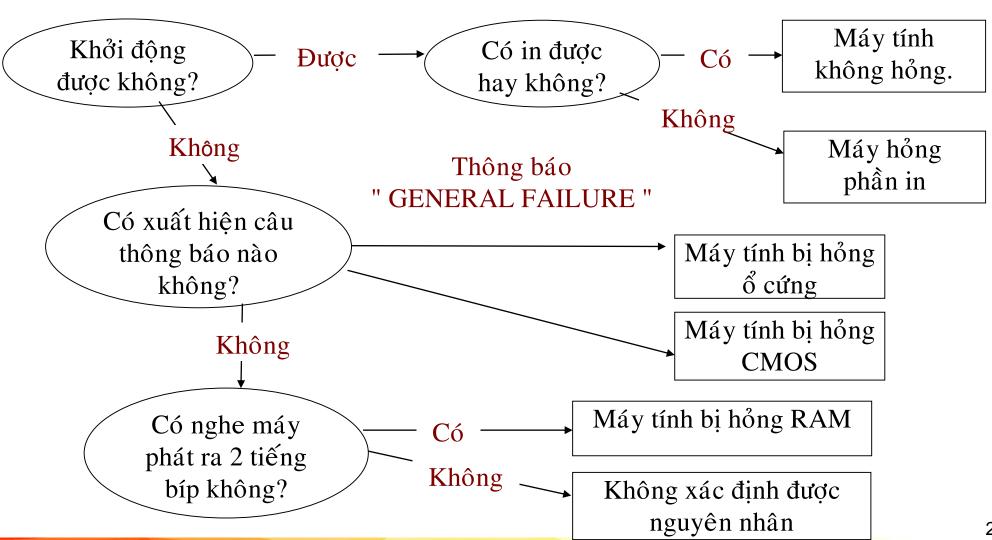


```
import java.io.File
     import scala.io.Source
12
     import scala.collection.mutable.Map
14
     class SpellCorrector {
15
       var wordCounts : Map[String, Int] = Map()
16
       val alphabets = ('a' to 'z').toSet
17
18
       def train(trainFile : File) = {
19
         val lines = Source.fromFile(trainFile) mkString
         val wordREPattern = "[A-Za-z]+"
21
         wordREPattern.r.findAllIn(lines).foreach( txtWord => {
22
           val word = txtWord.toLowerCase
23
           if (wordCounts.keySet contains(word)) {
24
             wordCounts(word) = wordCounts(word)+1
25
           } else {
26
             wordCounts += (word -> 1)
27
28
         })
29
       }
30
31
       def getSplittedCombinations(word : String) : Set[(String, String)
32
         (0 to word.length).map( idx \Rightarrow (word.substring(0, idx), word.su
33
34
       def getEditOneSpellings(word: String) : Set[String] = {
35
         val splits = getSplittedCombinations(word)
36
         val deletes = splits.map(s \Rightarrow if(s._2.length>0) {s._1+s._2.su
37
```

https://www.scala-lang.org/download/



Cài đặt hệ ra quyết định bằng ngôn ngữ lập trình thông thuờng





### Biểu diễn tri thức dưới dạng luật dẫn

Tên biến	Miền giá trị		
KHOIDONG	DUOC, KHONG		
IN	DUOC, KHONG		
THONGBAO	HDD, GENERAL, KHONG		
AMTHANH	CO, KHONG		
HONG	KHONG, IN, HDD, CMOS, RAM, UNKNOWN		



- Tập luật dẫn ban đầu có được từ cây quyết định
  - 1. IF (KHOIDONG = DUOC) AND (IN = DUOC) THEN HONG = KHONG.
- 2. IF (KHOIDONG = DUOC) AND (IN = KHONG) THEN HONG = IN
- 3. IF (KHOIDONG = KHONG) AND (THONGBAO = HDD) THEN HONG = HDD
- 4. IF (KHOIDONG = KHONG) AND (THONGBAO = GENERAL) THEN HONG = CMOS
- 5. IF (<u>KHOIDONG</u> = KHONG) <u>AND</u> (<u>THONGBAO</u> = KHONG) <u>AND</u> (<u>AMTHANH</u> = CO) <u>THEN HONG</u> = RAM
- 6. IF (<u>KHOIDONG</u> = KHONG) <u>AND</u> (<u>THONGBAO</u> = KHONG) <u>AND</u> (<u>AMTHANH</u> = KHONG) <u>THEN</u> HONG = UNKNOWN



### Tập luật có thể viết lại như sau:

- IF (KHOIDONG = DUOC) AND (IN = DUOC) THEN HONG = KHONG.
- IF (KHOIDONG = DUOC) AND (IN = KHONG) THEN HONG = IN
- IF (KHOIDONG = KHONG) AND (THONGBAO = HDD) THEN HONG = HDD
- IF (KHOIDONG = KHONG) AND (THONGBAO = GENERAL) THEN HONG = CMOS
- IF (KHOIDONG = KHONG) AND (THONGBAO=KHONG) THEN KH\_KDTB = DUNG
- IF (KH KDTB = DUNG) AND (AMTHANH = CO) THEN HONG = RAM
- IF (<u>KH\_KDTB</u> = DUNG) AND (<u>AMTHANH</u> = KHONG) THEN <u>HONG</u> = UNKNOWN



### Lưu trữ và phân loại biến:

- Biến nhập: Là các biến chỉ xuất hiện ở vế trái của các luật
- Biến trung gian: Là các biến xuất hiện ở cả vế trái lẫn vế phải ở các luật
- Biến xuất: Các biến chỉ xuất hiện ở vế phải ở các luật

Tên biến	Khởi tạo	Giá trị	Loại	Câu thông báo
KHOIDONG	FALSE		INPUT	Máy tính có khởi động được không?
IN	FALSE		INPUT	Máy tính có in được không?
THONGBAO	FALSE		INPUT	Máy tính có thông báo gì không?
AMTHANH	FALSE		INPUT	Máy tính có phát ra âm thanh gì không?
HONG	FALSE		OUTPUT	Máy bị hỏng ở phần
KH_KDTB	FALSE		TEMP	



### Lưu trữ luật:

- Để lưu trữ một luật, ta cần lưu trữ các biến tham gia vào vế trái cùng với giá trị của các biến đó (để kích hoạt luật).
- Vế phải của luật chỉ bao gồm một biến nên khá đơn giản ta chỉ việc thêm một cột tên biến và giá trị của biến sẽ được đặt khi luật cháy gọi là giá trị dừng vào bảng VéPhải sau:

Luật	Biến	Giá trị dừng
1	HONG	KHONG
2	HONG	IN
3	HONG	HDD
4	HONG	CMOS
5	KH_KDTB	DUNG
6	HONG	RAM
7	HONG	UNKNOWN



### Để mô tả vế trái của luật, ta dùng bản VếTrái với 3 cột như sau:

Luât	Biến	Giá Trị dừng
1	KHOIDONG	DUOC
1	IN	DUOC
2	KHOIDONG	DUOC
2	IN	KHONG
3	KHOIDONG	KHONG
3	THONGBAO	HDD
4	KHOIDONG	KHONG
4	THONGBAO	GENERAL
5	KHOIDONG	KHONG
5	THONGBAO	KHONG
6	KH_TDTB	DUNG
6	AMTHANH	CO
7	KH_TDTB	DUNG
7	AMTHANH	KHONG



 Với các cấu trúc trên, tại mọi thời điểm, ta đều có thể truy xuất đến mọi thuộc tính của các luật

Sau đây là các ký hiệu:

<a href="text-square"><luật>.Chay</a> : Cho biết luật có dừng (Cháy) hay chưa.

<a href="tel:-"><luật>.VePhai.Bien</a> : Biến ở vế phải của luật.

<luật>.VePhai.GiaTriChay: Giá trị cháy ứng với biến ở vế phải của luật.

<a href="tel:-"><luật>.VeTrai.SoBien</a> : số lượng biến trong vế trái của luật.

<luật>.VeTrai.Bien[i] : biến thứ i ở vế trái của luật.

<luật>.VeTrai.GiaTriChay[i] : giá trị cháy ứng với biến thứ i ở vế trái của luật.



#### Hàm kích hoạt luật

```
FUNCTION KichHoatLuat(L : Luat) : BOOLEAN
BEGIN
         IF L.Chay = TRUE THEN
                   RETURN FALSE; { Luật đã cháy rồi, không kích hoạt được}
         Fire = TRUE;
         FOR i = 1 TO L.VeTrai.SoBien DO
         BEGIN
                  v = L.VeTrai.Bien[i];
                   { có một biến không thỏa điều kiện cháy }
                   IF (v.KhoiTao =FALSE) OR (v.GiaTri ≠ L.VeTrai.GiaTriChay[i]) THEN
                   BEGIN
                            Fire = FALSE;
                                               EXIT FOR;
                  END;
         END;
         If Fire = TRUF THEN
                   L.VePhai.Bien.ThuocTinh.GiaTri = L.VePhai.Bien.GiaTriChay;
         RETRUN Fire;
END;
```



Cài đặt thuật toán suy diễn lùi

```
FUNCTION TinhGiaTriBien(V : Bien, L : Luat) { Tính giá trị của biến V trong trái của luật L}
BEGIN
         IF (V.KhoiTao = TRUE) THEN RETURN;
         ELSE
             BEGIN
                   IF V.Loai = INPUT THEN
                            BEGIN <Hỏi người dùng giá trị biến V>; RETURN; END;
                   ELSE BEGIN
                            FOR EACH LT IN TapLuat DO
                                      IF (LT.VePhai = V) THEN BEGIN
                                               FOR i = 1 TO LT.VeTrai.SoBien DO BEGIN
                                                         TinhGiaTriBien(LT.VeTrai.Bien[i], LT);
                                               END;
                                      IF KichHoatLuat(LT) THEN RETURN;
                            END:
                   END;
         END;
END
```



• Để biết giá trị biến HONG, ta có thể thực hiện như sau :

```
{ Khởi động trạng thái ban đầu cho tập biến và tập luật. }
FOR EACH v \in TapBien v.KhoiTao = FALSE;
FOR EACH LT ∈ TapLuat LT.Chay = FALSE
V = HONG;
{ Luật 0 là một luật rỗng, dùng để "đệm" cho lần đệ quy đầu tiên, luôn cháy}
TinhGiaTriBien(V, 0);
IF V.KhoiTao = FALSE THEN
         <Không tính được giá trị biến>;
ELSE
         <Hiến thị giá trị V>;
END
```



### Cài đặt thuật toán suy diễn tiến

```
Xuất phát từ ba trạng thái là KHOIDONG = KHONG, THONGBAO = KHONG, AMTHANH =
CO ta có thể kết luận được điều gì?
<Cập nhật các trạng thái khởi tạo là TRUE và giá trị của các biến đã biết>;
CapNhat = TRUE;
LSET = TapLuat;
WHILE CapNhat DO
BEGIN
        CapNhap = FALSE;
        FOR EACH LT ∈ LSET DO
                IF KichHoatLuat(LT) = TRUE THEN BEGIN
                {Bổ những luật đã cháy ra khổi tập luật.}
                         LSET = LSET \ LT;
                         CapNhap = TRUE;
                END;
```



• Mục đích thường gặp của quá trình suy diễn tiến là xác định giá trị của tất cả biến xuất. Do đó, ta có thể xem đây là một trường hợp đặc biệt của suy diễn lùi -> Chỉ cần bỏ dòng 
- Chỉ cần bỏ dòng
- Chỉ người dùng giá trị biến V>;

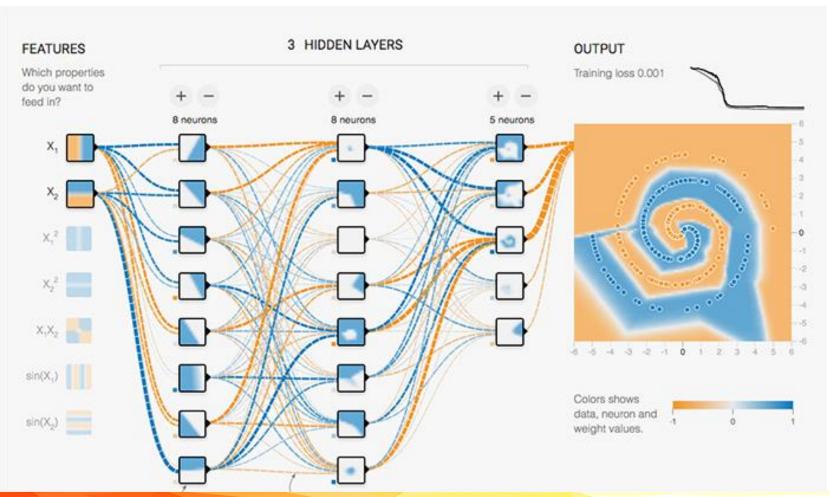
 Trong cài đặt ở phần suy diễn lùi là ta có thể dùng lại hàm TínhGiaTriBien để cài đặt thuật toán suy diễn tiến một cách vô cùng đơn giản (!) như sau:

<Cập nhật các trạng thái khởi tạo là TRUE và giá trị của các biến nhập đã biết>;
FOR EACH LT ∈ TapLuat DO
TinhGiaTriBien(LT.VePhai.Bien,LT);



3.2 -1.4 5.1 -1.0 -2 2.4 **TensorFlow** 



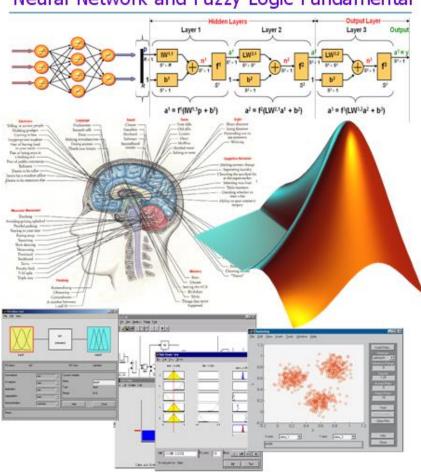


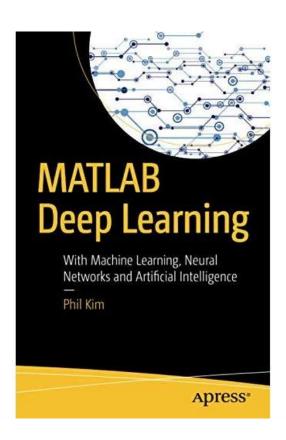


#### Training on

### **Artificial Intelligence:**

Neural Network and Fuzzy Logic Fundamental

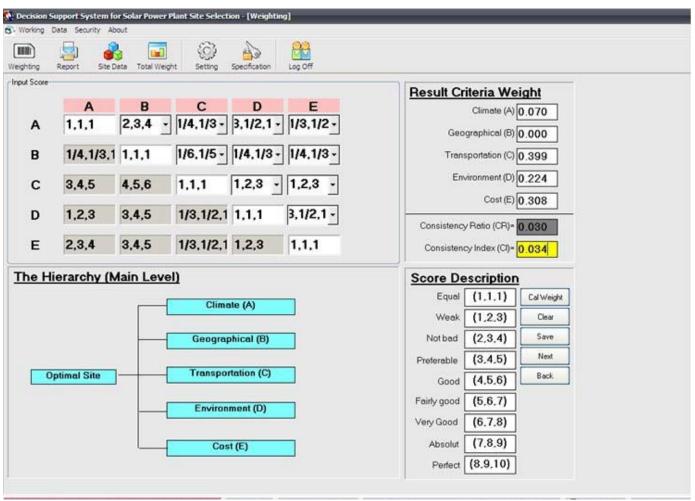








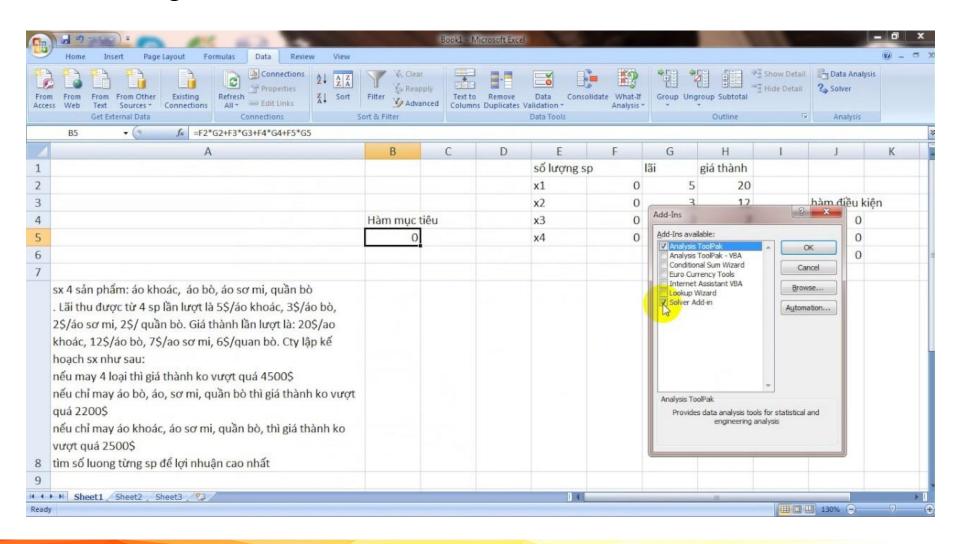
Expert Choice



https://www.expertchoice.com

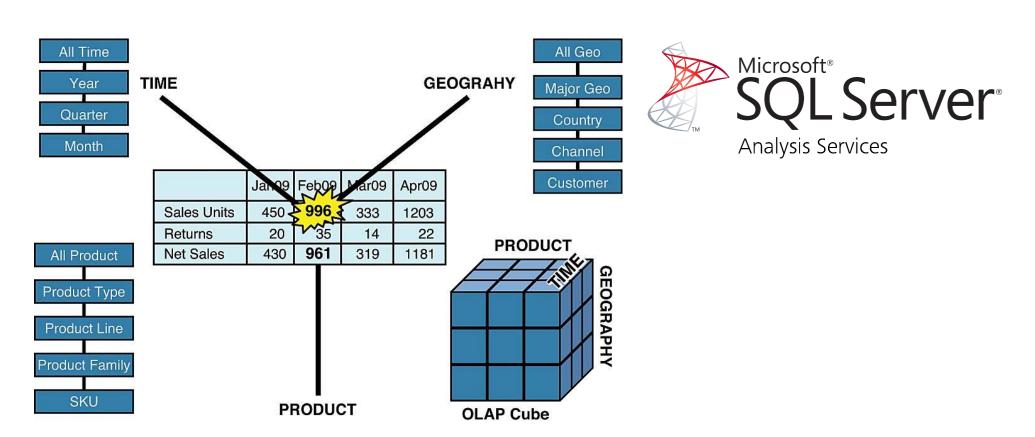


#### Excel: Công cụ Solve





### SQL Server Analysis Services



https://docs.microsoft.com > analysis-services > instances > install-windows



#### LINGO

